

Léo Ferré, poeta, cantant i mite

El 14 de juliol de 1993,
ara fa deu anys,
desapareixia Léo Ferré,
un dels grans portaveus
de la cançó francesa
del segle XX.
Escriptor, music
i intèrpret, Ferré
va obrir la 'chanson'
als territoris
de l'avantguarda
i de la creació poètica,
sempre des d'un
compromís radical
i sense concessions.

Léo Ferré forma part destacada d'aquest reialme musical d'autors-intèrprets que ha donat la cançó francesa al llarg del segle XX, i que té en Charles Trenet, l'autor de títols com "La mer" o "Que reste-t-il des nos amours?", com a cap de la dinastia artística. Un llinatge musical format per noms com Georges Brassens, Jacques Brel, Charles Aznavour, Boris Vian, Serge Gainsbourg, Barbara, Jean Ferrat i altres. I completat per intèrprets com Edith Piaf, Yves Montand, Juliette Gréco, Catherine Sauvage, etc. Una nòmina d'artistes que va elevar la cançó a experiència poètica, que li va donar dignitat literària i musical. Ferré forma part d'aquest grup d'artistes que, a partir de la postguerra, crearen una "cançó amb cara i ulls", amb l'acta de naixement de la "cançó d'autor".

Léo Ferré naix en una família francoitaliana instal·lada al Principat de Mònaco, en 1916. Un paisatge d'opereta per al futur creador més iconoclasta de l'escena francesa. El seu pare és el director de personal de la poderosa Societat de Banys del principat, mentre que la seua mare, d'origen piemontès, treballa com a modista. Léo Charles Albert Antoine, aquest és el seu nom complet, sempre reivindicarà l'herència italiana. A finals dels seixanta s'instal·la a la Toscana, on viurà fins a la seua mort. Amb ironia, Ferré diu amb motiu del seu trasllat que li agrada viure en un país on l'estat és tan anàrquic...

Els seus primers anys estaran marcats per la presència del mar, una temàtica constant més tard en les seues cançons, i un ambient familiar en què destaca la figura del seu avi matern, que li transmet l'amor per les bèsties i sobretot

pels cavalls, l'animal favorit del bestiar poètic de Ferré.

Aquest petit paradís es trencarà amb l'entrada com a intern, als vuit anys, en un col·legi religiós de Bordighera, una de les ciutats més turístiques de la Riviera italiana. S'obre un període de solitud durant el qual el jove Léo passa a ser només un número, el 38, el que figura en la seua matrícula. En aquest món d'encens i repressió passarà vuit anys, dins d'una atmosfera marcada per l'ascens i consolidació del feixisme a Itàlia. Anys després, Ferré es rebel·larà contra aquest sistema religiós, polític i educatiu amb una cançó que representa tota una declaració de principis:

"Ni Dieu, ni maître." El compositor abraçarà els principis de l'anarquisme, una actitud vital i política que comparteix amb un altre cantant de generació, Georges Brassens. Però enfront de l'anarquisme, diguem-ne, plàcid i pacient del primer, Ferré irromp com la veu que crida, esclata, brama, lluita fins als límits contra el sistema. Una actitud d'insubmissió que el durà a donar les gràcies al mateix Satan ("Thanks you Satan") per haver estat el primer a rebel·lar-se contra l'ordre establert...

Va a ser en els anys de l'internat quan Ferré s'interessa per la música, amb la participació en la coral escolar, però, sobretot, amb el descobriment de la música de Beethoven. Un nom al qual s'afegiran més tard altres compositors com Ravel, Debussy, Bartók o Mozart. Ferré obre la cançó francesa als territoris simfònics, tot i que part de la crítica no li perdona aquest desafiament.

La vida d'artista. Després d'una sèrie de temptatives professionals, Ferré

*Je veux mourir tout seul là-bas
au bout du quai*

DEL 15 AL 21
DE JULIOL
DE 2003

EL TEMPS 67

Ferré va enlairar-se com a intèrpret i compositor pels cabarets parisencs de la riba del Sena. El seu físic, però, provocava el rebuig dels promotors.

estudia, entre altres, les carreres de dret i polítiques, i, després de la Segona Guerra Mundial, el 1946, se'n va a París. L'escena musical està protagonitzada per noms com Edith Piaf o Charles Trenet, que han viscut sense sobresalts els anys de l'ocupació. S'hi incorporen noms com Yves Montand, apadrinat per la Piaf, o un Luis Mariano destinat a convertir-se en el rei de l'opereta *kitsch* fent parella artística amb el compositor Francis López.

Però el fet que va canviar decisivament el paisatge musical serà la irrupció d'una sèrie d'intèrprets i compositors "*rive gauche*" i l'aparició d'una cançó contestatària i poètica. Amb el moviment existencialista com a marc estètic i el jazz com a fons musical, irrompen noms com Juliette Gréco, Mouloudji, Georges Brassens, i més tard Jacques Brel, tots ells amb el suport d'una "nova cançó" que fa del text literari un poema amb música. Una figura que va ser clau en el descobriment

i promoció d'aquests joves compositors serà Jacques Canetti, germà de l'escriptor i premi Nobel Elias Canetti.

Pel seu teatre, Les Trois Baudets, passaran els joves talents: Georges Brassens, Juliette Gréco, Boris Vian...

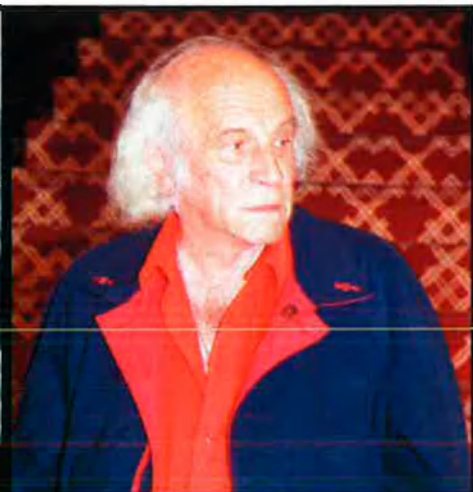
**El compositor
abraçarà
l'anarquisme
com una actitud
vital i política que
comparteix amb
un altre cantant
de generació,
Georges Brassens**

Ferré fa els primers passos com a intèrpret i compositor pel món dels cabarets parisencs de les ribes del Sena, tot i que el seu físic, cabells llargs i grosses ulleres, provoca rebuig entre els promotors. Ferré apareix com la imatge del poeta maleït. El jove compositor coneix la misèria i les penalitats de la bohèmia artística i literària. D'aquests anys restarà una cançó com "La vie d'artista", paisatge desmitificador dels llums del *music-hall* i que assenyalava la fi del seu primer matrimoni amb Odette Schunk.

Tot i que la fortuna com a intèrpret se li resisteix —Charles Trenet li elogia les composicions, però troba inadequada la seua veu—, aconsegueix que alguns intèrprets s'interessin pels seus temes. Catherine Sauvage, una cantant de textos compromesos, serà una de les primeres, i canta amb èxit "Paris canaille", una composició que havia rebujat Yves Montand i que amb el temps esdevindrà un dels himnes del París

EL TEMPS / PRATS I CAMPS

A l'esquerra Jacques Brel, Léo Ferré i Georges Brassens en una trobada històrica organitzada per la revista *Rock & Folk* de febrer de 1969. Damunt d'aquestes ratlles, el cantant en la seua darrera visita a la ciutat de València.

noctàmbul de la postguerra. Per la seua part, Juliette Gréco triomfa amb "Jolie môme", una altra cançó destinada a romandre en el cançoner sentimental.

Finalment, el 1955, Ferré canta en l'Olympia de París amb el reconeixement general. Ferré s'acaba de casar amb Madeleine Rabereau. Amb ella va viure un *amour fou* que durarà divuit anys i assenyalat en el seu inici per una cançó tan optimista com "Ça m'va". La ruptura estarà marcada per "Avec le temps", una altra de les peces capitals de l'obra de Ferré. La cançó, retrat desolador de la fi d'una relació i del pas del temps, es convertirà, amb els anys, en un dels temes de l'obra de Ferré que han gaudit de més versions, interpretades per cantants tan diversos com Catherine Sauvage, Jane Birkin o Dalida.

Però l'esdeveniment que va marcar la fi de la seua relació amb Madeleine Rabereau serà la tragèdia de Perdrigal. Ferré i Madeleine s'han comprat una finca en la regió de Lot, de nom Perdrigal. Convertida en una arca de Noè, la parella ha reunit una nombrosa família composta de vaques, porcs, gossos, gats, gallines, etc., i el ximpanzé Pepée, el príncep de la casa. El 7 d'abril de 1968, Madeleine, en un atac de bogeria —Ferré ha iniciat una nova etapa sentimental—, ordena matar tots els animals

de la seua finca, entre ells el ximpanzé Pepée. Ferré deixarà, com a testimoni musical, la cançó "Pepée", cant d'amor i gratitud al seu company ximpanzé.

Léo Ferré, el creador sense límits. Des dels seus inicis, Léo Ferré traça els temes que marquen el seu territori poètic: l'amor, el primer i l'últim, i amb ell, l'amistat, el rebuig de l'autoritat, l'existència humana, vista sempre des d'una mirada lúcida, la poesia i el fet mateix de l'experiència poètica, etc. Mentre que, pel que fa a la cançó, Ferré trenca definitivament amb el corsé de la composició de tres

Els fets del Maig del 68 seran per a ell com una segona joventut. Ferré s'identifica amb els joves contestataris

minuts o la necessitat de la versificació i s'endinsa cap a altres fórmules literariomusicals més arriscades i avantguardistes; en el pla musical, també buscarà constantment noves experimentacions. Ell explora totes les fórmules musicals, des de les més populars (tango, vals, mussete, java) a les més sofisticades (el blues o el jazz), fins a la música clàssica (amb l'oratori, a partir del text d'Apollinaire "La chanson du mal-aimé"), l'òpera o la música simfònica.

Ferré s'escapa de les etiquetes i límits del cantautor, no sols pel seu vesant com a escriptor, que inclou novel·les, textos filosòfics, etc., sinó també com a creador. La influència surrealista de la mà d'André Breton serà clau per a ell. Una força que consisteix a haver treballat amb igual fortuna l'escriptura literària, la composició musical i la interpretació. Ferré és capaç d'utilitzar i "inventar" un argot personal en els seus textos i, al mateix temps, servir-se d'un llenguatge d'un gran classicisme. Un artista que tant s'acompanya d'un grup de rock progressiu com Zoo com d'una gran orquestra simfònica.

Si com a creador traspasa àmpliament els límits dels seus companys de generació, com a intèrpret i músic Ferré serà un dels grans divulgadors de la poesia francesa. Els seus treballs amb textos de Baudelaire, Rimbaud,

*Je veux mourir tout seul là-bas
au bout du quai*

DEL 15 AL 21
DE JULIOL
DE 2003

EL TEMPS 69

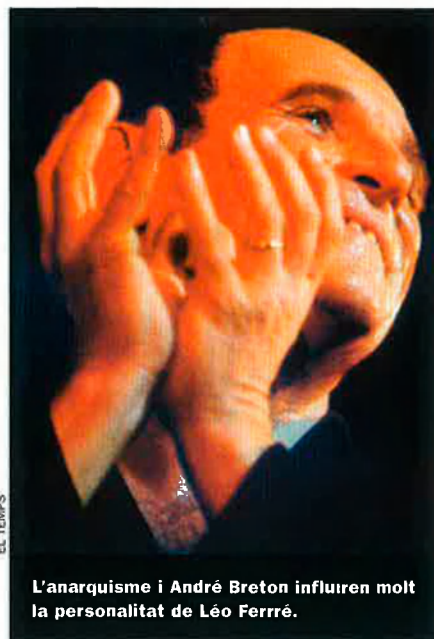
Verlaine o Aragon acostaran la poesia a la gent del carrer i serviran de model per a altres artistes. Una influència que arribarà a altres latituds musicals i que irradiarà el treball, entre nosaltres, de cantants com Raimon amb els versos d'Espriu, Paco Ibáñez amb Alberti i els clàssics castellans, o Serrat i Machado.

Amor i anarquia. El 1970, Ferré publica *Amour-Anarchie*, un títol que reflecteix la seua fidelitat militant. Ferré, des dels anys cinquanta, ha abraçat la causa llibertària i col·labora amb els exiliats republicans espanyols i amb altres organitzacions anarquistes de França. Ell, que defineix l'anarquia com "la formulació política de la desesperança", continuarà fidel a aquest moviment fins a la mort. En els anys setanta, amb l'eclosió de les ràdios lliures, n'és un dels promotors principals i participa en concerts benèfics. Aquesta militància anarquista serpenteja la seua obra, i textos com "Les anarchistes" o "Ni Dieu, ni maître" en són una prova.

Els esdeveniments del Maig del 68 seran per a ell com una segona joventut; Ferré s'identifica amb els joves contestataris. El seu anarquisme reviu amb els nous cants llibertaris. Tot i així, alguns fronts li retrauen la seua absència durant els fets. Ferré es defen-

sa: "Jo vaig fer les meues barricades fa vint anys." Però Ferré també viu les contradiccions del *show-business*, i els seus concerts dels primers anys setanta sovint es veuen "contestats" per joves radicals que l'acusen de burgès i de col·laborador amb el sistema. Lluny queda per a les noves generacions esquerranes l'autor de textos crítics contra l'església, el papa, el règim franquista o el mateix general De Gaulle.

Durant els anys setanta i vuitanta Ferré continua treballant en diferents camps: la cançó, el teatre, l'edició de llibres i sobretot el seu repertori discogràfic. Una obra musical composta per quasi cinquanta CD, sens dubte una de les més fèrtils de la cançó francesa. El 1985 Ferré participa al Festival Le Printemps du Bourges. Les noves generacions musicals reten tribut a un artista que ha fet de la llibertat l'únic camí de la seua vida. Ara, Ferré ha esdevingut un clàssic de la cançó francesa. Sense Brel i Brassens, resta com un dels patriarques de la *chanson*. Des del seu retir de la Toscana, fa gires per tot el món. El vell anarquista és reclamat per les televisions públiques com a protagonista d'especials televisius. El 14 de juliol de 1993 mor en la ciutat italiana de Castellina-in-Chianti. En una cançó seua havia escrit:

L'anarquisme i André Breton influeixen molt la personalitat de Léo Ferré.

*"Je veux mourir tout seul là-bas au
bout du quai.
Tiré a quatre chiens dans la nuit
camarade.
Avec dans mes paquets mon hibou
serenade.
Qui n'y voit que la nuit pour mieux
m'accompagner.
Alors nous tirerons nos dernières
cartouches."*

Carles Gámez

Ferré i la Nova Cançó

La influència de la cançó francesa en la Nova Cançó és un fet assenyalat per tots els cronistes. Noms com Brassens, Barbara o Brel reclamen l'atenció de traductors i intèrprets des dels primers temps. A aquest noms se n'afegiran d'altres com Guy Beart, Anne Sylvestre, Charles Aznavour, Jean Ferrat, Boris Vian, i fins i tot un Serge Gainsbourg en la veu d'una irònica Guillermina Motta. Pel que fa a Ferré, molts han estat els cantants que han professat la seua admiració per ell, i aquí, sens dubte, Ovidi Montllor es compta entre els primers. Un treball com *Crònica d'un temps* no s'entén sense la referència ferreriana. També podem rastrejar el seu alè en algunes cançons de

Coberta del disc que Xavier Ribalta va dedicar a Léo Ferré.

Pi de la Serra. Tot i així, les traduccions al català de la seua obra s'han fet amb comptagotes. Martí Llauredó, jutge efímer dels primers temps de la cançó, interpreta "Si tu te'n vas". I poca cosa més. Recentment, Guillermina Motta, sempre fidel a l'herència gal·la, al seu disc *Íntim*, interpreta *Les poètes* en versió de Miquel Pujadó. Però el treball més complet sobre l'obra de Ferré al català és degut a Xavier Ribalta. Amb el títol d'*Et basta*, Ribalta, vell amic del cantant, se submergeix en l'obra del

compositor, traduint i interpretant alguns dels temes més celebrats de Ferré, com "Jolie môme", "Avec le temps", "C'est extra" o "Petite". C. G.